

OLIIY TA'LIM MUASSASALARIDA SPORT O'YINLARINI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARB MASALALARI

Maxkamov Ixtiyor Azizjonovich

O'zbekiston Jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti

Ijtimoiy- gumanitar fanlar kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya: Oliy ta'lim muassasalarida sport o'yinlarini rivojlantirish zamonaviy jamiyat taraqqiyotining muhim yo'nalishlaridan biridir. Bu sohada olib borilayotgan islohotlar va amalga oshirilayotgan ishlar yildan-yilga yangi bosqichlarga ko'tarilib, talaba-yoshlarning jismoniy tarbiyasi va sog'lom turmush tarziga bo'lgan e'tibor ortib bormoqda. Hozirgi kunda oliy ta'lim muassasalari faqat malakali mutaxassislar tayyorlash bilan cheklanib qolmay, balki jismoniy rivojlangan, sog'lom va ijtimoiy jihatdan faol shaxslarni shakllantirishda ham asosiy o'rin tutmoqda. Bu jarayonda sport o'yinlarini rivojlantirish alohida ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: Oliy ta'lim muassasalarida sport o'yinlarini rivojlantirish, infratuzilmani yaxshilash, sport anjomlari bilan ta'minlash, sportchilarning motivatsiyasi, murabbiylar malakasini oshirish, sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish, sport tadbirlarini tashkil etish.

Sport o'yinlari oliy ta'lim muassasalari hayotining ajralmas qismi sifatida talabalarni turli sport turlariga jalb qilish, ularni sog'lom raqobat muhiti va jamoada ishlash ko'nikmalariga ega shaxs sifatida tarbiyalash imkonini beradi. Sport o'yinlari orqali talabalarda liderlik, tashkilotchilik va mas'uliyat kabi muhim fazilatlar shakllanadi. Bu esa ularning keyingi hayotlarida ham muhim ahamiyat kasb etadi. Oliy ta'lim muassasalari sport salohiyati rivojlanishining asosiy negizini zamonaviy moddiy-texnik baza, ilg'or o'quv usullari va tajribali murabbiylar tashkil etadi. So'nggi yillarda oliy ta'lim muassasalarida sport o'yinlarini rivojlantirish yo'lida bir qator qaror va dasturlar ishlab chiqilmoqda, sport zallari, stadionlar, ochiq maydonchalar ta'mirlanib, zamonaviy jihozlar bilan jihozlanmoqda. Har yili respublika yoshlar sport o'yinlaridan boshlab, turli miqyosdagi musobaqa va turnirlar tashkil etilishi sport bayramiga aylanmoqda. Albatta, butun dunyo sport sohasi taraqqiyoti zamonaviy pedagogik yondashuvlar, innovatsion yechimlar va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarisiz to'liq samarali natija bera olmaydi. Zamon bilan hamnafas tarzda, oliy ta'lim muassasalari sport sohasini har tomonlama rivojlantirish uchun barcha imkoniyat va resurslardan foydalanish zarur [1].

Bu sohada ko'zga tashlanadigan asosiy muammolardan biri sifatida, mavjud sport infratuzilmasining ayrim hollarda talabga javob bermasligi, sport inshootlarining yetarlilik darajasida bo'lmasligi yoki ularning nosozligi hisoblanadi. Aynan mana shu

jiyat, talabalarni sport o'yinlariga keng jalb qilish va yuqori natijalarga erishishda to'siq bo'lmoqda. Shuningdek, oliy ta'lim muassasalarida sport o'yinlari bo'yicha tajribali va malakali mutaxassis, murabbiylarning yetishmasligi ham dolzarb masalalardan biri sanaladi. Darsdan tashqari faoliyat sifatida sport o'yinlariga vaqt ajratish va talabalarni ommaviy qamrab olishda ham muayyan qiyinchiliklar mavjud. Sababi, oliy ta'lim talabalarining o'quv yuklamasi ko'pligi, ayrim hollarda sport bilan muntazam shug'ullanishga vaqt topa olmasliklari, motivatsiyaning pastligi sport sohasidagi ishtirokni cheklaydi. Bu esa sport o'yinlari orqali ijtimoiy faol, o'ziga ishonchi yuqori, sog'lom avlodni shakllantirish yo'lidagi ishlarni sekinlashtiradi. Oliy ta'lim muassasalari sport faoliyatida yana bir muhim masala, talabalar orasida sportga bo'lgan qiziqish darajasining yetarlicha yuqori emasligi bilan bog'liq. Bu borada, oliy ta'lim muassasalari ma'muriyati, sport fakultetlari va mutaxassislar tomonidan muntazam targ'ibot-tashviqot ishlarini olib borish, sport o'yinlarining foydasini keng yoritish hamda talabalarni rag'batlantirish muhim ahamiyatga ega. Buning uchun innovatsion pedagogik texnologiyalardan, ijtimoiy tarmoqlardan va ommaviy axborot vositalaridan samarali foydalanish, sport yutuqlarini keng ommaga taqdim qilish tavsiya etiladi [2].

Qolaversa, oliy ta'lim muassasalari sport o'yinlari bo'yicha tajribali kadrlar tayyorlashni takomillashtirish, ularning malakasini muntazam oshirib borish, xorijiy ilg'or tajriba va samarali usullarni joriy qilish orqali ham yangiliklar kiritilmoqda. Jismoniy madaniyat va sport fakultetlarining faoliyatini mustahkamlash, ularning moddiy-texnika bazasini zamonaviylashtirish, bu boradagi ilmiy-tadqiqot ishlarini kengaytirish orqali yuksak natijalarga erishish mumkin. Jismoniy madaniyat o'qituvchilarining ta'lim, tarbiya, sport hamda sog'lomlashtirish yo'nalishida malakasini oshirish faoliyati muhim ahamiyat kasb etadi. Talabalar o'rtasida muntazam sport yakkalik, jamoaviy musobaqalar, sport festivallari o'tkazish, chempionatlar va universitetlararo turnirlarni tashkillashtirish sport sohasini ommaviylashtirish yo'lidagi samarali usullardandir. Bu turdagi musobaqa va tadbirlar nafaqat sportga bo'lgan qiziqishni oshiradi, balki talabalarining do'stona rishtalari, kommunikasiyasi rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Sport o'yinlarining oliy ta'lim tizimidagi o'rni hali-hanuz o'z ahamiyatini yo'qotmagan, shuningdek, yangicha yondashuv, ilg'or texnologiyalar va zamonaviy infratuzilma bilan yangi bosqichga ko'tarilmoqda [3].

Sport sohasida olib borilayotgan ilmiy-tadqiqot faoliyati, yangi pedagogik usullar va amaliy harakatlar, oliy ta'lim muassasalarida sport o'yinlarni zamonaviy tamoyillar asosida rivojlantirishga xizmat qilmoqda. Ilmiy-amaliy konferensiyalar, seminarlar, treninglar, maxsus loyiha va grantlar, sport ustalarining mahorat darslari - bularning barchasi sportni rivojlantirish borasida olib borilayotgan ishlarning bir qismidir. Universitet, institut va akademiyalarda sport bo'limlarining mustahkam faoliyati, sport

klublari va federatsiyalari bilan hamkorlik ilgari surilmoqda. Oliy ta'lim muassasalarida sport o'yinlari samaradorligini oshirish uchun sportni o'quv jarayoniga integratsiya qilish, sog'lom turmush tarzini tarbiyalashga alohida e'tibor qaratish zarur. Jismoniy tarbiya fani bilan bir qatorda, fakultativ mashg'ulotlar, mustaqil sport klublari va jamoalarni tashkil etish orqali sport ommaviyligini ta'minlash, sport o'yinlarini sevib o'ynaydigan talabalar safini kengaytirish mumkin. Bu boradagi sa'y-harakatlar oliy ta'lim tizimida bo'shliqlarning oldini olish, turli ijtimoiy muammolar, sog'liq muammolarini kamaytirishda ham muhim rol o'ynaydi. Sport o'yinlarini rivojlantirish uchun motivatsiyani oshirish, sportchilarga moddiy va ma'naviy rag'bat berish, sport turlarining xilma-xilligini targ'ib qilish va ilgari surish lozim. Sportga oid aksiyalar, tanlovlar, mukofotlashlar orqali talabalar orasida sog'lom raqobat muhitini yaratish, yuqori natijalarga intilish kayfiyatini shakllantirish zarur. Muvaffaqiyatli sportchilar tajribasidan keng foydalanish, ularning erishgan yutuqlarini targ'ib qilish, yoshlar uchun ideal shakllantirish yuqori samara beradi. Har bir oliy ta'lim muassasasida sport o'yinlari bo'yicha strategik rivojlanish konsepsiyasini ishlab chiqish, jumladan, sport turlari bo'yicha dasturlar, rivojlanish yo'nalishlari, sport infratuzilmasini rivojlantirish rejasini ishlab chiqish va amaliyotga joriy qilish zarur. Buning natijasida har bir oliy ta'lim muassasa o'z sport potensialini to'liq namoyon eta oladi va sog'lom avlod shakllanishiga ulkan hissa qo'shadi [4].

Sport o'yinlarini zamonaviy ravishda tashkil qilish uchun ilg'or texnologik yechimlardan, raqamli boshqaruv tizimlaridan, sport natijalarini avtomatik tahlil qilishdan foydalanish natijadorlikni oshiradi. Bu orqali sport musobaqalari, o'yinlar va mashg'ulot jarayonini xolis, aniq va ob'ektiv baholash mumkin bo'ladi. Bu borada, oliy ta'lim tizimi rivojlangan mamlakatlar tajribasidan ham samarali foydalanish, zamonaviy metod va usullardan ilhom olish tavsiya etiladi. Oliy ta'lim muassasalarida sport rivojlanishini ta'minlashda davlat dasturlari, qabul qilinayotgan qarorlar va qonunlar ham muhim o'rin tutadi. Sport sohasida xalqaro darajadagi hamkorlik aloqalari, yaqindan o'zaro tajriba almashish, universitetlararo o'zaro hamkorlik va konferensiyalar o'tkazish orqali ham sport taraqqiyotini tezlashtirish mumkin. Ayni vaqtda, oliy ta'lim muassasalari sport arbitrlari, trenerlar, sport menejerlarini doimiy malaka oshirish kurslariga yuborib, zamonaviy bilimlarni amaliyotga joriy qilmoqda. Sport faoliyati oliy ta'lim muassasasida ijtimoiy hayotga ijobiy ta'sir ko'rsatib, talabalarda sog'lom raqobat, liderlik va mas'uliyat fazilatlarini rivojlantiradi. Sport o'yinlari nafaqat jismoniy chiniqish, balki talabalarining ruhiy salomatligi, stressni yengish, ijtimoiy muhitga moslashuvchanlik va jamoadorchilik sifatlarini ham shakllantiradi. Ain't sport vositasida talabalar o'z qiziqishi, salohiyati va imkoniyatlarini namoyon etadi, bu orqali jamiyat yanada ahil, sog'lom va taraqqiyparvar bo'lishiga zamin yaratiladi. Ta'kidlab o'tish joizki, oliy ta'lim muassasalarida sport o'yinlarini rivojlantirish o'z oldiga keng qamrovli vazifalarni

qo'yadi va bu borada hali bajarilishi lozim bo'lgan ishlar ko'p. Jamiyatning barqaror taraqqiyoti uchun mustahkam sog'lom avlod zarur va bu borada sport o'yinlarining ahamiyati beqiyos. Oliy ta'lim muassasalarida sport o'yinlarini rivojlantirish orqali sog'lom turmush tarzi, jismoniy chiniqish va ijtimoiy hayotda faol qatnashuv targ'ib qilinadi, sport madaniyati shakllanadi, xalqaro sport maydonlarida o'z bilim va salohiyati bilan munosib o'rin egallaydigan yoshlar yetishib chiqadi [5].

Sport o'yinlarini rivojlantirishda rag'batlantirish tizimlari muhim ahamiyat kasb etadi. Bu tizimlar orqali sportchilar va murabbiylar, jamoalar, hatto yangi boshlovchi yoshlar faol ishtirok etish, yuqori natijalarga erishish hamda sportga bo'lgan qiziqishni oshirishga undaladi. Rag'batlantirishning asosiy yo'nalishlaridan biri moddiy rag'batlantirish hisoblanadi. Pul mukofotlari, stipendiyalar, qimmatbaho sovg'alar va sport anjomlari bilan taqdirlash sportchilarni yanada ko'proq harakat qilishga undaydi. Yuqori natija ko'rsatgan sportchilarga respublika yoki xalqaro miqyosda mukofotlar berilishi, olimpiada va chempionatlarda g'olib chiqish uchun qo'shimcha imkoniyatlar yaratish keng tarqalgan. Bundan tashqari, ma'naviy rag'batlantirish ham muhim ahamiyatga ega. Faxriy yorliq, diplom va medal bilan taqdirlash, jamoatchilik oldida e'tirof etish, ommaviy axborot vositalarida va universitet matbuotida sportchilarning muvaffaqiyatlarini yoritish sportchilar uchun kuchli motivatsiya manbaiga aylanadi. Bunday qadrlash sportchilarga o'z ishiga mas'uliyat bilan yondashishga, yangi marralarni zabt etishga yordam beradi. Alohida sport natijalari asosida talabalarga o'qishda imtiyozlar berish, yotoqxonadan joy ajratish, kontrakt to'lovlarida qulayliklar yaratish ham sport o'yinlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu tizim yosh sportchilarning ham o'z ustida ishlashga, doimiy harakatda bo'lishga zamin yaratadi. O'z navbatida, murabbiylar uchun ham martaba o'sishi, qo'shimcha ish haqi, professional rivojlanish uchun xorijiy o'quv va seminar dasturlarida ishtirok etish imkoniyati rag'batlantirish sifatida katta ahamiyatga ega [6].

Jamiyat va davlat darajasida sportchilarning yutuqlarini e'tirof etish, davlat mukofotlari, faxriy unvonlar hamda orden va medallar bilan taqdirlash eng yuqori rag'bat turi sanaladi. Sport klublari va jamoalari uchun zamonaviy sport anjomlari, stadion va zal kabi infratuzilmalarni yaratish ham rag'batlantirish tizimining ajralmas qismidir. Malakali murabbiylarni ishga jalb qilish, sport inshootlarini rivojlantirish va doimiy ravishda sport tadbirlarini o'tkazish natijada sport muhitini jihatdan kengaytiradi va sog'lom raqobat muhitini vujudga keltiradi. Shunday qilib, rag'batlantirish tizimlarini takomillashtirib borish orqali sport o'yinlari rivoji nafaqat tashkilot darajasida, balki davlat va jamiyat hayotida ham yanada yuqori bosqichga ko'tariladi. Sport bilan shug'ullanishni ommaviylashtirish, sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish va xalqaro maydonda muvaffaqiyat qozonish uchun rag'batlantirish tizimlari muhim vositaga aylangan [7].

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, oliy ta'lim muassasalarida sport o'yinlarini rivojlantirish zamonaviy hayotning ajralmas bir bo'lagiga aylangan. Bu jarayon ko'plab ijobiy natijalar berish barobarida, o'z oldiga qator dolzarb masalalarni ham qo'yimoqda. Moddiy-texnik baza, malakali mutaxassislar tayyorlash, sportga bo'lgan motivatsiyani oshirish, talabalarining sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish, ilg'or tajribalarni joriy qilish – bularning barchasi sport o'yinlari rivojini jadallashtirishga xizmat qiladi. Kelajakda oliy ta'lim muassasalari sport sohasida keng ko'lamli islohotlarni amalga oshirish va bu orqali har tomonlama rivojlangan, salohiyatli, sog'lom avlodni voyaga yetkazishda davom etishi muqarrar. Oliy ta'lim muassasalarida sport o'yinlari madaniyatini mustahkamlash va yangi bosqichga olib chiqish bo'yicha doimiy sa'y-harakatlar, mamlakatimiz taraqqiyoti va yosh avlod baxtli kelajagiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdurahmonov, S. (2019). "Oliy ta'lim muassasalarida sport o'yinlarini rivojlantirishda zamonaviy yondashuvlar." O'zbekiston pedagogik jurnali, 3(2), 25-33.
2. Akbarov, D. (2018). "Sport o'yinlari metodikasining takomillashtirilishi." Jismoniy tarbiya va sport, 5(4), 15-20.
3. Aliqulov, J. (2017). "Sport mashg'ulotlari samaradorligini oshirishning asosiy omillari." O'zbekiston sport axborotnomasi, 2(1), 40-47.
4. G'aniyev, R. (2018). "Talabalar o'rtasida sog'lom turmush tarzini shakllantirish." O'zbekiston ilm va sport, 4(3), 50-56.
5. Ibragimov, M. (2020). "Oliy o'quv yurtlarida sport murabbiylarini tayyorlash muammolari." Sport ilmiy-amaliy jurnali, 6(2), 60-66.
6. Jo'rayev, N. (2021). "Sport anjomlari ta'minotida innovatsiyalar." Innovatsion ta'lim, 9(2), 21-28.
7. Karimova, M. (2019). "Yoshlarning sportga qiziqishini oshirish yo'llari." O'zbekiston yoshlari va sport, 7(5), 38-44.
8. O'razboyev, S. (2022). "Jismoniy tarbiya va sport darslarining samaradorligini oshirish." Zamonaviy ta'lim, 12(1), 32-39.
9. Rahmonov, B. (2017). "Oliy ta'lim tizimida sport jamoalarini shakllantirish." Ilm-fan va sport, 1(3), 47-53.